

Asia: VN/3781/2024

Kuulemiskierros selontekoluonnoksesta aluekehittämisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan kokonaisuudesta ja lainsäädännöstä

1. Aluekehittämisen tavoitteet

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat aluekehittämisen määritelmään ja tavoitteisiin liittyen relevantteja?

Näkökohdat ovat pääosin relevantteja.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Toimintaympäristön muutokset tulisi entistä vahvemmin huomioida aluekehittämisen kokonaisuudessa. Tavoitteiden osalta tulisi huomioida erityisesti seuraavat painopistealueet: Kestävyyteen liittyvät teemat edelleen hyvin tärkeitä; Turvallisuus tuotava vahvasti mukaan, alueiden sisäiset erot huomioitava tässäkin (mm. fyysinen ja digitaalinen saavutettavuus); ja digikyvykkyyksien kehittäminen vahvasti osaksi aluekehittämistä; Työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittäminen erityisesti kriittisillä osaajapula-aloilla.

Toimintaympäristön muuttuessa äkillisesti, myös aluekehittämisen resursseja tulee kyetä tarvittaessa uudelleen kohdistamaan (esim. terveyskriisit, energiakriisi, Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset).

Sopimuksellisuutta ja kumppanuutta valtion ja kaupunkien/kaupunkiseutujen kanssa pitää edelleen vahvistaa. Ekosysteemisopimusten ja yleisemmällä tasolla kestävän kaupunkikehittämisen strategioiden (SUD) osalta on tarpeen palauttaa painopiste takaisin suurimpiin kaupunkeihin. Kaupungit tulisi ottaa vahvemmin mukaan ohjaamaan yhdessä kaupunkien rahoitusta, sitoa rahoitus tiiviimmin sopimuksiin ja nostaa rahoituksen taso EU:n toivomalle tasolle. Sopimuksissa huomiota tulisi enemmän kiinnittää kokonaisrahoituksen tasoon.

On tärkeää muodostaa pidempiaikainen näkymä aluekehittämisestä, jotta rahoituskauden täysimittainen ja johdonmukainen hyödyntäminen mahdollistuisi. Näkymän tulisi perustua erityisesti

jo olemassa olevan kasvun vauhdittamiseen ja tukemiseen, sillä se tuottaisi rahoitusinstrumenteille parhaimman vaikuttavuuden.

2. Viranomaiset ja niiden roolit sekä aluekehittämisen muut toimijat

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat viranomaisten rooleihin liittyen relevantteja?

Kyllä.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Suurten kaupunkien merkityksen kasvu pitää huomioida aluekehittämisjärjestelmää uudistettaessa. Suomen talouskasvusta ylivoimaisesti suurin osa syntyy Etelä-Suomen kasvukolmion alueella. Suuret kaupungit ovat yhä merkittävämpiä toimijoita alueiden ja koko Suomen kestävän kehityksen, kilpailukyvyyn, hyvinvoinnin ja taloudellisten toimintaedellytysten luomisessa. Kaupunkien merkitys myös EU:n koheesiopolitiikassa on huomattavasti kasvanut.

Suurilla kaupungeilla tulisi olla Suomessa vahvempi rooli aluekehittämisessä. EU:n lainsäädännöllä on suoria vaikutuksia Euroopan alueisiin, kaupunkeihin ja kuntalaisiin. Kaupungit mahdollistavat tavoiteltujen uudistumisen toteutumisen mm. ilmastotoimissa, kokonaisturvallisuudessa ja kilpailukyvyyn kehittämisessä. Suuret kaupungit toteuttavat EU:n tavoitteita kaupunkistrategioidensa toimeenpanossa.

Suurten kaupunkien roolia valtion kumppaneina yhteisten tavoitteiden edistämässä tulee vahvistaa. Kaupungit toimivat kansallisina alustoina investoinneille, osaamisen kehittämiseksi, yritystoiminnalle ja innovaatioita vauhdittaville julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöverkostoille. Kaupunkien innovaatioekosysteemeissä voidaan suunnata yhteen EU:n kilpailukyky politiikan ja kaupunkipolitiikan toimenpiteitä kasvusopimuksilla, jotka perustuvat kaupunkien ja valtion yhteiseen ja kunnianhimoiseen tavoitteeseen ja visioon.

Työllisyyspalveluiden siirron myötä kuntien merkitys elinvoiman kehittämisessä on korostunut entisestään ja tämä tulisi huomioida myös rahoituksen suuntaamisessa.

EU:n alue- ja rakennerahoituksen vähentyessä tulevana vuosina tämä vähäinen rahoitus tulee käyttää huolella ja vaikuttavasti ja niin, että rahoitusta välittäviä viranomaisia ei ole liikaa. Myös selonteossa tuodaan esille teknisen tuen riittävyyden haasteet ja se, että rahoitusta välittävien viranomaisten määrän lisääntyminen on heikentänyt ohjelman hallinnon kustannustehokkuutta.

Kaupunkipolitiikalla tulisi olla merkittävämpi rooli ja sen tulisi näkyä vahvemmin EU-rahoitusinstrumenteissa. Nykyisillä rahoitusinstrumenteilla ei välttämättä pystytä riittävästi edistämään isojen kaupunkien aluekehittämisen tavoitteita esimerkiksi kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnan sektorilla kuten kulttuuritoiminnan, kaupunkilaisten hyvinvoinnin tai nuorten työllisyyden

edistämiseksi. Suomen EU-asioiden kansallisissa valmisteluprosesseissa, esimerkiksi kaupunkien työhön vaikuttavissa jaostoissa, tulee olla suurten kaupunkien edustus. Kaupunkien näkemykset on otettava huomioon EU:n tulevan 2028–2034 rahoituskauden käsittelyssä.

Selonteossa on tunnistettu työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) rooli aluekehittämisen koordinaattorina ja vaikuttavuuden varmistajana. Jatkossa TEM voisi vahvemmin edistää kansallisesti oppien jakamista sidosryhmien välillä.

3. Ohjelmatyö ja yhteistyömenettelyt

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat ohjelmatyöhön ja yhteistyömenettelyihin liittyen relevantteja?

Kyllä.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Pääkaupunkiseudun innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimuksen (HEVi) hankkeet ovat kestoaltaan lyhyitä ja lyhenevät entisestään rahoituskauden loppua kohti. Olisi tarkoituksenmukaisempaa pystyä jakamaan rahaa pitkäkestoisin, vaikuttaviin hankkeisiin. Rahoituksen varmistuminen vuosi kerrallaan vähentää toiminnan ennustettavuutta ja houkuttavuutta. HEVi-rahoitusinstrumentti ei ole 40 % omarahoitusosuudellaan houkutteleva verrattuna muihin rahoituksiin.

Monimutkainen hallintomalli rahan jaossa ei tuo lisäarvoa hankkeille tai lisää niiden houkuttavuutta projektirahoitusinstrumentteina. Pirkanmaan liitolla on vähän tekemistä pääkaupunkiseudun kaupunkien kehittämistarpeiden kanssa.

Hankkeiden tavoiteindikaattoreiden luomiseen olisi vahvemmin osallistettava kaupunkeja. On tärkeää, että tietokannat ovat avoimesti kaupunkien hyödynnettävissä, jotta kaupungit pystyvät paremmin arvioimaan hankkeiden vaikuttavuutta.

Hankkeisiin on saatu mukaan verraten pieni toimijajoukko. Viestintä ja rahoitusmahdollisuuksista kertominen olisi hyvä olla avointa. Rahoitusta tulisi voida suunnata myös suoraan yritysten kehittämistoimintaan.

Tarvitaan pitkäjänteisempää strategista otetta ja hankeportfolion kytkemistä kaupunkien kehittämistarpeisiin.

Kolmen kaupungin yhteisessä ekosysteemisopimuksessa kunkin kaupungin erityispiirteet ja tasavertaiset mahdollisuudet vaikuttaa hankkeiden sisältöön on huomioitava. Myös kaupunkien

erilaiset omarahoituskäytännöt aiheuttavat hankaluuksia käynnistää yhdessä suunniteltuja hankkeita.

Kolmen kaupungin yhteinen ekosysteemisopimus on luonteeltaan erilainen kuin yhteen kaupunkiin keskittyvä. Indikaattoreissa ja tuloksissa on otettava huomioon se, että toimintaa rakennetaan pitkäjänteisesti yhdessä, vs. yhden kaupungin tarpeiden ja vakiintuneiden toimintatapojen perusteella. Yhteistyö tuo lisäarvoa ja mahdollisuuksia yhteiselle talousalueelle, mutta yhteisten toimintatapojen kehittäminen ottaa aikansa.

Hevi-rahoitetut hankkeet ovat vaikuttavimmillaan elinkeinotoiminnassa ja kestävässä aluekehittämisessä. Ne tarjoavat hyvän välineen dialogiin alueen toimijoiden kanssa ja mahdollistavat kokeilutoiminnan kehittämistä ja kaupungin avaamista kokeilualustaksi yrityksille.

4. Tukimenettelyt, tukikelpoisuus ja kustannusmallit

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat tukimenettelyihin, tukikelpoisuuteen ja kustannusmalleihin liittyen relevantteja?

Pääasiassa kyllä.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Pienen rahoitusmäärän jakaminen suurelle joukolle toimijoita ei johda vaikuttavaan lopputulokseen. Pirstaleinen, lyhytkestoinen rahoitus ei ole houkuttavaa tai vaikuttavaa toiminnan kehittämisen kannalta.

Verrattuna rahoituskauden 2014–2020 Gaika-rahoitukseen, jossa toimijoina olivat Suomen 6 suurinta kaupunkia, kuluvan rahoituskauden innokaupunki-ekosysteemisopimukset ovat suurten kaupunkien näkökulmasta pirstaleisia ja pieniä. Rahoitusinstrumentti ei houkuttele uusia toimijoita ja se uhkaa jäädä viimeisen oljenkorren asemaan kehittämistoimia suunniteltaessa. Gaika-ohjelmassa kuuden suurimman kaupungin yhteiskehittäminen ja vertaisoppiminen toi lisäarvoa kehitystyölle. Tällä ohjelmakaudella yhdistävää tekijää innokaupunkien välillä ei ole ja kaupunkien kehittämistarpeet ovat eri mittaluokassa.

Euroopan kilpailukyky ja Suomen elinvoima syntyvät kaupungeissa. Kaupungit toimivat osaamisen ja innovaatiotoiminnan sekä yritystoiminnan kehittämisen alustoina. Innovaatioekosysteemejä rahoittamalla luodaan tulevaa elinvoimaa. Kaupungit ovat lähellä alueensa toimijoita ja kutsuvat toimijoita yhteen yhteisen kehittämisen ja tavoitteiden äärelle. Kaupunki on neutraali toimija, jonka intressinä on alueen elinvoiman vahvistaminen. Kasvupotentiaali ja uudet mahdollisuudet löytyvät ekosysteemien väliltä, toimijoita törmäyttämällä. Kaupungit mahdollistavat kasvua kehittämällä infrastruktuuria. Tarvitaan suoria, kevyen hallintotaakan rahoitusinstrumentteja ja oman alueensa tarpeet parhaiten tuntevien kaupunkien mahdollisuuksia vaikuttaa rahoituksen tavoitteisiin.

Rahoituksessa on huomioitava yritykset, korkeakoulut, oppilaitokset ja järjestöt erikseen (ei vain ESS, vaan laajemmin aluekehitysraha ja muu kansallisesti jaettava), kaikki olennaisia pelureita kaupungeille tärkeissä teemoissa. On riski, että hallituksen leikkaukset vaikuttavat myönteisesti kumppaneiden rahoituksenhakuhalukkuuteen, mutta kielteisesti aitoihin mahdollisuuksiin panostaa kehittämiseen.

Kansalaisjärjestöillä on merkittävä rooli kaupungeissa monilla tärkeillä sektoreilla, kuten kulttuurissa, hyvinvoinnissa, vapaa-ajassa ja kotoutumisessa. Kansalaisjärjestöjen rahoitusmahdollisuuksia tulisi vahvistaa ja edelleen kehittää. Pienemmillä toimijoilla on vähemmän resursseja hakea rahoitusta ja toteuttaa projekteja.

Aluekehittämisessä tulee hakea parempaa synergiaa kansallisen aluekehittämisen ja EU:n viitekehyksessä toteutettavan aluekehittämisen prosessien kanssa. Kansallisen aluekehittämisen rahoituksen merkitys valmistelu- ja siltarahoituksena muihin rahoituksiin liittyen on merkittävä. Tästä hyvänä esimerkkinä ekosysteemisopimusten käynnistäminen kansallisella rahoituksella. Siltarahoitusta EU-rahoitukseen tulisi kasvattaa jatkossa erityisesti Interreg- ja EUI (European Urban Initiative) hankevalmisteluille tai muuhun koheesiopolitiikan rahoitusohjelmiin liittyvään hankevalmisteluun, joissa laadukkaiden hankkeiden valmistelu vaatii aikaa ja resursseja.

EU:n resurssien lisäksi myös kansallinen aluekehittämiseen korvamerkitty rahoitus olisi tärkeää.

5. Lainsäädännön kokonaisuus

Onko selonteon tarkastelu aluekehittämisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan lainsäädännön kokonaisuudesta tasapainoinen ja relevantti?

Kyllä pääosin.

Puuttuuko kokonaisuudesta jokin näkökulma, joka tulisi lisätä?

Lainsäädännön tavoitteena tulee olla nykyisen aluekehittämisen toimintatavan uudistaminen, jossa lähtökohtana pitää olla selkeä työnjako ja keskeisten toimijoiden roolien määrittely erityisesti ministeriöiden, elinvoimakeskusten, maakuntien ja erityisesti kaupunkien ja kuntien välillä. Erityisesti suurten kaupunkien rooli TKI-toimijoihin pitää nostaa selkeämmin esille. Lisäksi työllisyysalueet on kytkettävä tiiviisti aluekehittämisen kokonaisuuteen.

6. Muut täydennystarpeet

Muut täydennystarpeet?

Innovaatiotoiminnan ja ekosysteemikehittämisen rahoituksen vaikuttavuutta heikentää ohjaavien ja säätelevien tahojen suuri määrä sekä sääntelyn pikkutarkkuus.

Vaikuttavuuden varmistamiseksi tulisi rahoituksen ehtojen ja vastuukäytäntöjen mahdollistaa olennaisten kehittämisosapuolten tasavertainen osallistuminen, kuten esimerkiksi yritysten osallisuus heitä koskevien kasvun ja innovaatioiden ekosysteemien kehittämiseen ja toimenpiteisiin. Rakenteita ja ehtoja tulee yksinkertaistaa, jotta keskeisten toimijoiden monipuolinen osallisuus vahvistuu. Vaikuttavuuden mittaamisen ja toiminnan seurannan käytäntöjen tulee mahdollistaa myös riskinotto ja radikaali uuden luominen sekä ketterä muutos toimintaympäristön muuttuessa.

Säynäjäkangas Eero
Espoon kaupunki